СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ - Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Доц. д-р Тодор Кръстевич – Зам. ректор „Научноизследователска и проектна дейност“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Поля Ангелова
Проф. д-р Маргарита Богданова
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Любка Илиева

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1815-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

Напълно автоматизирания луксозен комунизъм – опит за подмяна на идеологията с технология
Проф. д.н. Борислав Борисов, докт. Дмитрий Лем 7

Бюджетно осигуряване на националната сигурност – състояние и тенденции за периода 2010 – 2019 г.
Проф. д-р Андрей Захариев, ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Русалин Русалинов.....18

За информационното общество в България – 30 години след началото на промените
Проф. д-р Йордан Василев 27

Човешките ресурси в здравеопазването (2009-2019 г.)
Доц. д-р Анастасия Марчева, гл. ас. Милена Владимирова.....35

Реформата в българското данъчно облагане и икономиката в сянка
Доц. д-р Валентин Милинов 43

Надзор върху застрахователната дейност в България в контекста на защитата на интересите на застрахованите
Доц. д-р Венцислав Василев 51

Българската икономика преди и след 30 години: източници на растежа
Доц. д-р Вера Пиримова 58

Глобализацията на съвременната икономика и мястото на България в нея
Доц. д-р Людмил Несторов 67

Осигурително-технически аспекти на взаимовръзката „вход – изход“ през призмата на адекватността и еквивалентността на пенсионноосигурителната система в България
Доц. д-р Пламен Йорданов, докт. Жанета Ангелова 76

Застраховането като възможност за осигуряване на допълнителен доход на хората в надработоспособна възраст
Доц. д-р Румен Ерусалимов 84

Конвергенция на финанси и застраховане в България –
проявления, тенденции, възможности
Доц. д-р Стоян Проданов.....93

Анализ на показателите за капиталова адекватност на банките
в България през периода 2007 – 2018 г.
Гл. ас. д-р Аглика Кънева 102

Еволюция на държавния надзор върху застрахователната
дейност в България
Гл. ас. д-р Анелия Панева 113

30 години пазарна икономика в България: ефекти върху заетостта
Гл. ас. д-р Елка Сярова.....121

Оценка състоянието на задлъжнялостта в подсектор
„Местно самоуправление“
Гл. ас. д-р Петко Ангелов, докт. Силвия Заркова.....129

Развитие и усъвършенстване на институционалната структура
на пазара на труда в България
Гл. ас. д-р Таня Илиева 137

Пъзел с изменчивостта – методология за тестване на БФБ
Гл. ас. д-р Цвета н Павлов 144

Осигуряване в Универсален пенсионен фонд – състояние
и възможности
Ас. д-р Йордан Йорданов.....153

Инвестирането във ВЕЦ като важен възобновяем енергиен източник
в България
Ас. д-р Стефан Станимиров, докт. Мирослав Костадинов.....161

Мястото на преките чуждестранни инвестиции
в българската икономика
Ас. Елица Петкова.....168

Парите – начален и краен стимулатор и ограничител на банковото
външнотърговско посредничество (Финансово-правни аспекти)
Ас. Игнат Папазов 177

Стрес тестовете на българската банкова система в контекста
на регулаторните изисквания на Базел III
Докт. Беатрис Любенова 184

Инвестиционните банки и ипотечните облигации
Докт. Борислав Киров 196

Презастраховането като инструмент за управление на риска
Докт. Вахан Бохосян 205

Отражение на петролните ценови шокове върху световната
икономика
Докт. Даниел Тунчев 211

Българският модел на системата „бонус-малус" и поредното
предизвикателство пред застрахователните компании
Докт. Михаела Монова 220

Проблеми и предизвикателства пред холдинговите дружества
в България
Докт. Теодора Цветкова 228

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

Същност и възможности за счетоводно отчитане
на специализираните пенсионни резерви в пенсионноосигурителните
дружества
Проф. д-р Атанас Атанасов 239

Съвременната агростатистика в България – началото
Проф. д-р Поля Ангелова 247

Стандартизация на счетоводството в предприятията от публичния
сектор в Република България
Доц. д-р Венцислав Вечев 255

Значими изменения в счетоводството в резултат на настъпилите
социално-икономически промени през последните 30 години
Доц. д-р Галина Чиприянова 261

Структурните промени в българската икономика и влиянието им
върху външната търговия и икономическия растеж
Доц. д-р Красимира Славева 270

Първи период в развитието на статистическия анализ
на „Отдалечени наблюдения“ ("OUTLIERS")
Доц. д-р Любомир Иванов **281**

Оценка на достъпа до интернет в дейността на предприятията
Доц. д-р Маргарита Шопова **288**

Стопански счетоводен анализ на ефективността и финансовата
стабилност на предприятието
Доц. д-р Марко Тимчев **296**

Правни аспекти на трансферното ценообразуване при данъчно
облагане в Р България
Доц. д-р Пенко Димитров **305**

Дуално или триално обучение по контролни дисциплини във висшето
образование – проблеми и предимства
Доц. д-р Пепа Стойкова **313**

Сравнителен анализ на финансирането на висшето образование
в страните от Европейския съюз
Доц. д-р Пламен Петков **324**

Предизвикателства пред одиторите в контекста на разширеното
докладване
Доц. д-р Силвия Костова **333**

Оценката на риска при извадковото изучаване в одита
Доц. д-р Стела Касабова **341**

Развитие на контрола върху акцизите през последните 30 години
Гл. ас. д-р Жельо Желев **347**

Мрежов модел за пътуване в България с БДЖ при планиране
на маршрут за пътуване с прикачване
Гл. ас. д-р Миглена Иванова **355**

Счетоводната професия в перспектива – умения и компетенции
Гл. ас. д-р Радосвета Кръстева-Христова **364**

Оценка на икономическото сближаване между областите в България
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов **371**

Проблеми при прилагането на разширения критерий на Дики-Фулър
Ас. д-р Евгени Овчинников 379

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Comparative Analysis of the Competitiveness of the Balkan Countries
Prof., PhD Lyubcho Varamezov.....387

Lean Management във висшето образование
Проф. д-р Маргарита Богданова 394

Стратегическият маркетингов мениджмънт – перспектива
за развитие на туристическите бизнес организации в България
Доц. д-р Ваня Григорова 403

Приложение на Big Data анализа за защита на информацията
Доц. д-р Веселин Попов, доц. д-р Петя Емилова 411

Проблемът с текучеството на персонала в българските предприятия
Доц. д-р Галина Захариева, докт. Дритон Сюлча.....419

Управление на преживяванията на персонала – фактор
за организационно развитие
Доц. д-р Ирена Емилова, гл. ас. д-р Милен Динков.....427

Подобряване на отрасловата свързаност чрез изграждане
на железопътния участък по коридор № 9
Доц. д-р Камен Петров, докт. Радослав Костев 436

Потенциал на индустриалния интернет за нещата за подобряване
на производствените процеси
Доц. д-р Наталия Маринова 445

Професионалното обучение и особености на системата
за професионално образование и обучение
Доц. д-р Христо Сирашки 453

Повишаване качеството на обслужване на клиенти чрез въвеждане
на нови технологии в търговията
Гл. ас. д-р Венцислава Минкова.....465

Предимства на гъвкавото управление на проекти и въздействието върху проектния риск
Гл. ас. д-р Евелина Парашкевова.....473

Социално-икономически промени - управленски аспекти
Гл. ас. д-р Елена Йорданова 481

Приложение на web 2.0 технологиите за споделяне на научни изследвания, ресурси и резултати
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова.....487

Съвременни предизвикателства пред управлението на регионалното развитие в Република България
Гл. ас. д-р Методи Иванов.....495

Маркетингови комуникации на българския бизнес в дигитална среда
Гл. ас. д-р Мирослава Ценкова 502

Местното самоуправление в България – някои основни постановки
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 510

Степен на интегрираност на приоритетите за интелигентна специализация в плановите документи
Ас. д-р Мариела Стоянова 518

Концепция за многостепенно управление: възникване, развитие, перспективи
Докт. Димитрина Проданова.....524

Развитие на електронната търговия в България през последните 30 години
Докт. Михаела Маркова.....533

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

Устойчивост в развитието на туризма в националната бизнес среда
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 543

Българската индустрия – тридесет години по-късно
Проф. д-р Анета Денева.....551

Подпомагане на доходите на производителите от аграрния сектор
Доц. д-р Виолета Блажева 560

Съвременни измерения на управлението на талантите
Доц. д-р Искра Пантелеева 566

Значение на инфраструктурните коридори за регионалното икономическо развитие на България
Доц. д-р Камен Петров 574

Изследване на възможностите за развитие на туристическа дестинация „Свищов“
Доц. д-р Любка Илиева 583

Градско земеделие – алтернатива или необходимост
Доц. д-р Марина Николова 592

Теоретико-приложни аспекти на мърчандайзинга в българската търговска практика
Доц. д-р Петранка Мидова 603

Туристическите агенти, резервационните услуги на туроператорите и свързаните с тях дейности в България 30 години след началото на промените
Доц. д-р Петя Иванова 611

Изследване необходимостта от придобиване на търговски умения по женско предприемачество
Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Теодора Филипова 618

Бизнес среда и предприемаческа дейност на българските пивоварни предприятия
Доц. д-р Сергей Найденов 626

Атрибутивно анализиране на асортиментното разнообразие в точките на продажби
Доц. д-р Симеонка Петрова 634

Периодът на прехода – 30 години растеж на регионалните дисбаланси
Доц. д-р Тихомир Личев 642

Социална работа и социално предприемачество
Гл. ас. д-р Ваня Ганева 652

Анализ на сезонността в търговията
Гл. ас. д-р Венцислав Перков 660

Разкриване на нефинансова информация от големите български държавни предприятия
Гл. ас. д-р Емил Николов 667

Подходи за управление на риска в търговските предприятия
Гл. ас. д-р Зоя Иванова 676

Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова 684

Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния туристически пазар
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 690

Анализ на предприемаческите нагласи в България
Ас. д-р Ивайло Костов 698

Устойчиво развитие на българската индустрия
Докт. Айтен Сабри 706

Значение на пътната инфраструктура като фактор за подобряване състоянието на горскостопанските предприятия
Докт. Руслан Коларов 714

Анализ на възможни решения за преодоляване на височинните ограничения и ограниченията в газенето през канала море-езеро за по-големи плавателни съдове създавани от Аспарухов мост
Инж. Дойчин Ников, Красимира Вангелова 722

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ – 30 ГОДИНИ СЛЕД НАЧАЛОТО НА ПРОМЕНИТЕ

Свищов, 22 ноември 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 75 години от създаването на Съюза на учените в България

ISBN 978-954-23-1815-6

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

740

РАЗКРИВАНЕ НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ ОТ ГОЛЕМИТЕ БЪЛГАРСКИ ДЪРЖАВНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Гл. ас. д-р Емил Николов
Катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“,
Стопанска академия „Димитър А. Ценов“,
e.nikolov@uni-svishtov.bg

Резюме: *Целта на доклада е да се анализира и оцени степента, в която големите български държавни предприятия оповестяват нефинансова информация. За нейното реализиране е осъществено емпирично проучване, обхващащо дванадесетте най-големи български държавни предприятия според класацията Капитал 100. Основният извод, който може да бъде направен е, че големите български държавни предприятия изостават в областта на нефинансовото докладване както от големите чуждестранни компании, така и от големите български частни бизнес организации.*

Ключови думи*: държавни предприятия, нефинансова информация, корпоративна социална отговорност.*

JEL: *M14.*

DISCLOSURE OF NON-FINANCIAL INFORMATION FROM LARGE BULGARIAN STATE-OWNED ENTERPRISES

Emil Nikolov, head assistant, PhD
Department of Industrial Business and Entrepreneurship,
D. A. Tsenov Academy of Economics,
e.nikolov@uni-svishtov.bg

Abstract: *The purpose of the report is to analyze and evaluate the extent to which large Bulgarian state-owned enterprises disclose non-financial information. An empirical study of the twelve largest Bulgarian state-owned enterprises according to the K100 rating was carried out for its realization. by the big Bulgarian private business organizations. The main conclusion that can be drawn is that large Bulgarian state-owned enterprises are lagging in the field of non-financial reporting by both large foreign companies and large Bulgarian private business organizations.*

Key words: *national business organisations, non-financial incarnation, corporate social responsibility.*

JEL: *M14.*

1. Въведение

Разкриването на нефинансова информация е неизменна част от концепцията за корпоративна социална отговорност и постепенно се утвърждава като практика за все по-голяма част от стопанските организации. Особено отчетливо тази тенденция се наблюдава при големите корпорации. Показателни за това са данните от проучването на KPMG, според което 93% от най-големите 250 компании, включени в класацията Fortune Global 500, не просто разкриват нефинансова информация, а правят това регулярно, публикувайки самостоятелни доклади или интегрирайки такава в своите финансови отчети (KPMG, 2017). Оповестяването на нефинансова информация е стимулирано от европейското и национално законодателство. Една от най-важните стъпки в тази насока е приемането на Директива 2014/95/ЕС, която задължава дружествата, извършващи дейност от обществени интерес, чийто среден брой на персонала надвишава 500 лица, да интегрират в своя доклад за дейността „нефинансова декларация“, съдържаща социална и екологична информация. На национално ниво (в България) директивата е въведена чрез промени в Закона за счетоводството, и по-конкретно чрез въвеждането на член 41, задължаващ големите предприятия от обществен интерес да публикуват нефинансова декларация, член 43, позволяващ на МСП да не включват такава в своя доклад за дейността и Раздел III, указващ нейното минимално изискуемо съдържание. Ангажирането на държавата в утвърждаването на нефинансовото докладване проличава ясно и в новата Стратегия за корпоративна социална отговорност, с хоризонт 2019-2023 година. В нея като оперативна цел е заложен ангажиментът на държавата да „насърчава развитието и прилагането на политика на социално отговорно управление на предприятията с държавно и общинско участие – например изготвяне на указания за подготовка и публикуване на доклади за устойчивост в съответствие с определен международен стандарт...“ В тази връзка ***целта на настоящото изследване е да се анализира и оцени степента, в която големите български държавни предприятия оповестяват нефинансова информация***. Резултатите ще разкрият моментното състояние на проблема, ще насочат вниманието към съществуващите слабости и не на последно място – ще послужат за измерване на прогреса.

2. Разкриване на нефинансова информация – позитивни ефекти и основни подходи

Ако в далечното и не толкова далечното минало финансовата информация сама по себе си бе напълно достатъчна за оценката на състоянието и потенциала за развитие на определено предприятие, то понастоящем тази задача трудно може да бъде изпълнена само чрез анализ на финансови данни. Показатели като печалба, рентабилност, икономическа добавена стойност и т.н. не разкриват „цялостната картина“ и са индикативни по отношение на миналото, но не разкриват перспективите за бъдещо развитие на бизнес организациите. Поради тази причина, все по-често, инвеститорите в своите инвестиционни анализи и оценки включват не само финансова а също така и нефинансова информация. Потребност от такъв род информация обаче имат не само инвеститорите. Тя представлява интерес за много по-широк кръг от лица и организации, сред които работници и служители, синдикати, изследователи, потребители, местната общност, различни неправителствени организации и други заинтересовани страни. Мотивирани от тази потребност бизнес организациите започват да разкриват по-широк спектър от нефинансова информация, която в съответствие ESG концепцията може да бъде класифицирана на социална, екологична и управленска. Оповестяването на нефинансова информация обаче не е резултат единствено от повишения интерес спрямо нея от различните заинтересованите страни. То е стимулирано и от позитивните ефекти, които то може да обезпечи за бизнес организациите. Сред тях като позначими могат да бъдат откроени следните (UNEP & SustainAbility, 1998), (KPMG, 2005), (AICPA, 2015), (Global Reportint Initiative, 2013):

- ✓ по-голяма прозрачност и повишаване на доверието;
- ✓ подобряване на репутацията;
- ✓ намаляване на разходите;
- ✓ получаване на т.нар. „социален лиценз за опериране“;
- ✓ повишаване на ефективността;
- ✓ увеличаване на клиентите, пазарния дял и печалбата;
- ✓ повишаване на иновативността и конкурентната способност;
- ✓ по-добро управление на риска;
- ✓ по-голям достъп до капитали;
- ✓ подобряване на взаимоотношенията с държавните органи;
- ✓ привличане на най-квалифицираните човешки ресурси;
- ✓ увеличаване мотивацията на персонала и др.

Бизнес организациите могат да използват различни подходи при оповестяването на нефинансова информация, като всеки от тях има своите особености. По-конкретно тези подходи включват:

– *Публикуване на нефинансова декларация*. Както вече бе отбелязано, тя има задължителен характер за големите предприятия от обществен интерес, с персонал над 500 човека и най-общо съдържа описание на техните политики по отношение на дейностите им, осъществявани в областта на екологията, социалните въпроси и тези, свързани със служителите, правата на човека, борбата против корупцията, разнообразието и равенството на половете в ръководните органи на предприятията. Тя може да е интегрирана доклада за дейността на предприятието или да бъде под формата на самостоятелен доклад, при условие, че се публикува заедно с доклада за дейността и е достъпна в интернет страницата на бизнес организацията. Последното обстоятелство задължително се посочва в доклада за дейността. Важно е да се уточни също така, че предприятие, което е дъщерно не е задължено да изготвя нефинансова декларация ако е включено в консолидирания доклад на компанията-майка.

– *Интегриране на нефинансова информация във финансовия доклад на предприятието*. При този подход бизнес организациите допълват финансовата информация, която те са задължени да оповестят в своите годишни финансови отчети, с нефинансова информация, която няма задължителен характер. Това означава, че предприятията могат сами да избират каква екологична, социална или управленска информация да включват и каква да не включват във финансовите си отчети. Макар по този начин процесът на нефинансово докладване да се улеснява, той притежава един голям недостатък – позволява на бизнес организациите да оповестяват единствено своя положителен принос за развитието на обществото и опазването на околната среда, скривайки тяхното негативно влияние. В опит да се преодолее този проблем, както и да се повиши качеството на нефинансовото докладване през 2013 година Съвета за международно интегрирано докладване (International Integrated Reporting Council - IIRC) представя Международната рамка за интегрирано докладване (The International Integrated Reporting Framework - IIRF). Тя има за цел да превърне интегрираното докладване (Integrated Reporting <IR>) в стандартна практика за организациите в публичния и частния сектор. То се фокусира върху това как организацията създава стойност във времето, като тази стойност има два аспекта - стойност за организацията и стойност за заинтересованите страни и

обществото като цяло. (The International Integrated Reporting Council, 2013).

– *Разработване и публикуване на самостоятелни доклади, съдържащи нефинансова информация*. В теорията и практиката липсва унификация по отношение на наименованието на тези доклади. Често използвани са наименованията „нефинансов доклад“ (non-financial report), „доклад за устойчивостта“ (sustainability report), „доклад за корпоративната социална отговорност“ (corporate social responsibility report), „доклад за корпоративното гражданство“ (citizenship report), „корпоративен социален доклад“ (corporate social report), ESG доклад, „социален доклад“ (social report) и други. Въпреки това многообразие, изследване на Stanwick и Stanwick (2013) показва, че най-често използвано е наименованието *доклад за устойчивостта*, следвано от *доклад за корпоративната социална отговорност*. Ето защо в рамките на настоящото изследване ще бъде използвано наименованието доклад за устойчивостта, като под това ще се разбира „доклад, съдържащ информация за управленския подход и икономическите, социалните и екологичните резултати и въздействия на организацията“ (Global Reportint Initiative, 2013). При разработването на доклад за устойчивостта предприятията могат да приложат собствена структура или да използват някоя от съществуващите рамки за докладване. Най-широко използваната такава рамка са напътствията и стандартите на Глобалната инициатива за докладване (Global Reporting Initiative - GRI) и комюникетата за напредъка (Communication On Progress - COP) на Глобалния договор на ООН (United Nation Global Compact - UNGC). Последните (COP) имат задължителен характер за предприятията, членуващи в договора. Трябва да се отбележи, че напътствията и стандартите за докладване на устойчивостта на Глобалната инициатива за докладване са „златния стандарт“ в тази област понастоящем. Ето защо тяхното прилагане от бизнес организациите е показателно за сериозният им ангажимент по отношение на нефинансовото докладване, както и за високо качество на разработваните доклади.

– *Публикуване на информация в уеб сайта на компанията*. По своята същност това е най-лесният и най-евтиният начин за разкриване на нефинансова информация. За целта е необходимо да бъде създаден отделен раздел или подраздел в рамките на организационната интернет страница, в който да се публикува нефинансова информация. В тези раздели следва да бъдат публикувани и етичните кодекси, нефинансовите декларации, интегрираните или самостоятелните доклади за устойчивото развитие, в случай, че бизнес организацията е разработила

такива. Необходимо е да се направи уточнението, че информацията, която се оповестява трябва да обхваща основните области на корпоративната социална отговорност, да отразява и негативното влияние на предприятието върху тези области и не на последно място - да бъде актуална.

3. Емпирично изследване на проблема

На макониво българското правителство демонстрира осезаем ангажимент за развитие на корпоративната социална отговорност и в частност на нефинансовото докладване. Приета е нова (втора по ред) национална стратегия за корпоративна социална отговорност, законодателството ни е адаптирано към изискванията на Директива 2014/95/ЕС, създаден е Консултативен съвет по корпоративна социална отговорност към министъра на труда и социалната политика. Оповестяването на нефинансова информация, като част от концепцията за корпоративна социална отговорност обаче се реализира на практика от предприятията. В този смисъл е интересен въпросът доколко макрополитиката на държавата намира отражение на микониво и по-конкретно в големите държавни предприятия. След като държавното управление подкрепя утвърждаването на нефинансовото докладване в българските предприятия то би било резонно да прави това и в предприятията, на които е принципал, т.е. в държавните компании.

3.1. Методика на изследване

Изследването е реализирано сред държавните дружества, включени в класацията Капитал 100 (К100) за 2018 година. Това е ежегодна класация, определяща 100-те най-големите български предприятия според критерия приходи от продажби. В нея през 2018 година място намират 12 големи държавни предприятия, представени в таблица 1.

С помощта на търсачката Google са намерени уеб сайтовете на всички предприятия, попадащи в обхвата на изследването. След това те са подложени контент-анализ, целящ да разкрие наличието на: раздел или подраздел, съдържащ нефинансова информация; интегриран доклад; доклад за устойчивостта или нефинансова декларация. Освен във фирмените уеб сайтове, информация е генерирана и от Търговския регистър (изтеглени са финансовите отчети на дружествата), както и от онлайн базите с отчети за устойчивостта на Глобалната инициатива за докладване, Корпоративен регистър и Глобалния договор на ООН.

Генерираната информация е анализирана с оглед установяване дела на предприятията, които оповестяват нефинансова информация чрез своите уеб сайтове, чрез разработване на интегрирани доклади или доклади за устойчивостта, както и чрез публикуване на нефинансова декларация. На тази база са идентифицирани проблеми и формулирани изводи.

Таблица 1

Държавни предприятия, класирани в К100

№	Фирма	Сектор
1	НАЦИОНАЛНА ЕЛЕКТРИЧЕСКА КОМПАНИЯ	Енергетика
2	БУЛГАРГАЗ	Енергетика
3	АЕЦ КОЗЛОДУЙ	Енергетика
4	ЕСО	Енергетика
5	БН ЕНЕРГИЙНА БОРСА	Други
6	ТЕЦ МАРИЦА-ИЗТОК 2	Енергетика
7	МИНИ МАРИЦА-ИЗТОК	Добив
8	ВМЗ	Оръжие
9	НК ЖЕЛЕЗОПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА	Транспорт
10	БУЛГАРТРАНСГАЗ	Енергетика
11	БЕХ	Енергетика
12	БДЖ – ПЪТНИЧЕСКИ ПРЕВОЗИ	Транспорт

3.2. Обобщени резултати от изследването

Разкриването на нефинансова информация чрез публикуването ѝ в самостоятелен раздел или подраздел на уеб сайтовете на бизнес организациите е често срещан подход в практиката. Изследване, проведено сред 50-те най-големи български предприятия, включени в класацията Капитал 100 показва, че 37% от тях използват този подход за оповестяване на социална и екологична информация (Николов, 2019). При големите български държавни предприятия обаче техният дял е много по-малък – 17%, което като абсолютна стойност представлява две търговски дружества. Те са интегрирали в своите уеб сайтове раздели с наименование „Корпоративна отговорност“ и „Устойчиво развитие“.

„Златният стандарт“ при нефинансовото докладване са докладите за устойчивостта и интегрираните доклади. Въпреки, че разработването им изисква специфична експертиза, информация, която обикновено не е неналична в традиционните счетоводни системи, както и немалък финансов ресурс 75% от най-големите бизнес организации разработват и публикуват такива доклади. Това показва проучване на KPMG, осъществено през 2017 година сред 4 900 големи бизнес организации (най-

големите 100 компании от 45 държави) (KPMG, 2017). Големите български компании изоставят от този глобален процес, тъй като според изследване на Николов (2019) само 8% от тях разработват доклади за устойчивостта (интегрирани доклади). При големите български държавни предприятия това изоставане е още по-голямо, тъй като проучването ни установи, че нито едно от тези дружества не оповестява нефинансова информация чрез разработване и публикуване на такива доклади.

Трансформирането на нефинансовото докладване от доброволна инициатива в задължителен елемент от отчетността на големите предприятия от обществен интерес, които имат персонал над 500 души, рефлектира върху 11 от 12-те изследвани държавни компании. Всички те са спазили изискванията на Закона за счетоводството и Директива 2014/95/ЕС и са публикували нефинансова декларация. Тъй като по-голямата част от предприятията са дъщерни, нефинансовата им декларация е част от консолидирания доклад за дейността на тяхната компания-майка (БЕХ и Холдинг БДЖ).

Заключение (Изводи)

Основният извод, който може да се формулира като резултат от проведеното изследване е, че големите български държавни предприятия изостават от глобалните процеси на утвърждаване и развитие на нефинансовото докладване. Това изоставане е референтно както по отношение на големите чуждестранни фирми, така и спрямо големите български частни бизнес организации. В този смисъл мерките на българската държава на макониво за развитие на корпоративната социална отговорност, и в частност на нефинансовото докладване, като неин присъщ елемент, не намират своето потвърждение на микониво, т.е. сред държавните предприятия.

ЛИТЕРАТУРА

Николов, Е. (2019). *Корпоративна социална отговорност: оповестяване на нефинансова информация.* Свищов: АИ "Ценов".

AICPA. (2015). *The State of Sustainability Assurance and Related Advisory Services in the U.S.: Two Market Assessments.* AICPA Assurance Services Executive.

Global Reporting Initiative. (2013). The external assurance of sustainability reporting. Amsterdam, The Netherlands.

Global Reportint Initiative. (May 2013 r.). Report or explain - A smart EU policy approach to non-financial information disclosure.

KPMG. (2005). *KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2005.*

KPMG. (2017). The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting.

Stanwick, S., & Stanwick, P. (June 2013 r.). An Examination of Award Winning Sustainability Reports. *American International Journal of Social Science, 2*(4), 49-52.

The International Integrated Reporting Council. (December 2013 r.). The International <IR> Framework.

UNEP & SustainAbility. (1998). *Engaging Stakeholders 1998. The Non-reportin Report.* London.